

Kajetan Gantar

**Ivan Hribovšek: njegov odnos do antike in antične poezije
in njegov študij na dunajski univerzi**

(19. 6. 1923 - ? 1945)

(Radovljica 18. 6. 2013)

Gradivo za spominsko prireditev na predvečer 90-letnice pesnikovega rojstva.
Podpisani se strinjam, da se gradivo objavi na domači strani Knjižnice A.T. Linhartar v Radovljici.

Nagovorjen sem bil, da osvetlim lik pesnika Ivana Hribovška še z nekega posebnega zornega kota: njegov študij klasične filologije (latinščine in grščine) na dunajski univerzi, njegov odnos do antike in antične poezije. Vse to je seveda tesno pozvezano z njegovo izvirno pesniško ustvarjalnostjo.

Najprej moram naslov malo popraviti. Ne bom začel z dunajsko univerzo, ampak z gimnazijo, saj brez dobre gimnazije ni dobre univerze.

In Hribovšek je obiskoval dobro gimnazijo. Gimnazijo, ki takrat ni trajala samo štiri leta kot danes, ampak osem let. Najprej je šest let obiskoval mŠKG v Šentvidu, ki ravno danes in zdaj prireja slavnostno akademijo ob stoletnici prve mature.

Ko sem listal po knjigi g. Pibernika o Ivanu Hribovšku, me je vznemirila fotografija na str. 33: dijaki ŠKG četrtega razreda ob mali maturi junija 1938. Na sredi razrednik Alojzij **Strupi**, ob njem 40 dijakov z belimi nageljni.

Ime profesorja .Strupija se pojavi v knjigi samo ob tej fotografiji. Toda če sodim po svojih izkušnjah, je bil ravno profesor Strupi tisti, ki je najmočneje vplival na poznejše Hribovškove študijske interese in odločitve.

Strupi je bil namreč - sedem let pozneje - tudi moj profesor latinščine, štiri leta tudi moj razrednik. Spomin mi uhaja 70 let nazaj, ko smo se kot četrtošolci tudi mi poslavljali od njega, žal brez belih nageljnov. Slovo 5. maja 1945 se je končalo z njegovimi besedami: »...če se sploh še kdaj vidimo« in s solzami v njegovih očeh.

Pred leti so me slovenski bogoslovci prosili, naj za njihov zbornik opišem lik duhovnika, ki se mi je najbolj vtisnil v spomin. Opisal sem Alojzija Strupija in zadnjo uro pouka pri njem.¹ Partizani so ga med begom v Avstrijo prestregli, zaprli in mučili, izmučenega po več mesecih spustili, da se ne bi govorilo, da je spet en duhovnik končal v oznovskem zaporu; čez dva dni je doma v Naklem umrl (27.8.1945). Zanimivo, da ga Tamara Griesser Pečar nikjer ne omenja.

¹ *Moji znanci duhovniki. – V: Moje oko je pero. Gledali smo vas duhovnike* (Ljubljana 2001), str. 22-32.

Ob omenjeni fotografiji vidim v usodi Ivana Hribovska in Alojza Strupija svojo lastno usodo, če bi se rodil sedem let prej.

Alokzij Strupi,² profesor nemščine in latinščine, je slovel kot najstrožji in najzahtevnejši profesor na ŠKG.³ Od dijakov je veliko zahteval, a jim sam tudi veliko dajal. Kljub vsej njegovi strogosti smo ga imeli radi, še zlasti potem, ko nas je (poleg latinščine) v četrtem razredu učil tudi verouk, kjer je na mesto strogosti stopila njegova osebna toplina (po takratnem učnem načrtu se je v četrtem razredu gimnazije obravnavalo Sveto pismo Nove zaveze. Ob citatih Kristusovih besed je prof. Strupi rad navajal tudi besedilo v latinščini, grščini in nazadnje večkrat vzkliknil: »Kako lepo je moralo to zveneti šele v Kristusovem maternem jeziku, v aramejščini! Kakšna škoda, da nam to ni ohranjeno!«).

Strupi pa ni bil le duhovnik, ampak tudi velik učenjak in vzgojitelj. Vse, kar je ob pouku latinščine omenil, smo si zapomnili. Ko sem se l. 1950 vpisal na klasično filologijo, so nas starejši strašili z najtežjim izpitom: izpit iz latinske deskriptivne gramatike pri prof. Grošlju, ki so ga vsi odložili na jesen. Jaz pa sem šel vprašat prof. Grošlja, če bi lahko izpit opravljal že pred božičem. Profesor me je nezaupljivo pogledal in rekel: »Saj nimate še niti enega semestra mojega proseminarja! Lahko, a pri izpitu boste morali pokazati kaj posebnega!« Še pred božičem sem šel na izpit: profesor me je spraševal podrobnosti, nazadnje še dve vprašanji iz stilistike: *štirje pari volov (quater bini boves)*, *trinožna ima eno od treh nog prekratko (mensae pes terius impar)*. Vse sem znal, iz zaloge znanja, ki sem si ga nabral v štirih letih gimnazije pri prof. Strupiju.

Mislím, da se je podobno dogajalo Hribovsku, ko je šel na Dunaj študirat klasično filologijo. Vrh vsega je imel srečo, da ga Strupi ni učil samo štiri leta kot mene, ampak šest let. V sedmem razredu se je Hribovšek prepisal na državno klasično gimnazijo, kjer je blestel s svojo latinščino. Sošolec Kolenc piše, da so nekoč latinsko nalogo *vsi v razredu pisali negativno, Ivan pa je dobil petico*. Tudi pri maturi (na gimnaziji v Beljaku 1942) je navdušil komisijo z nalogo iz nemščine (izbral je temo o Goethejevem Faustu) in tudi iz latinščine dobil najvišjo oceno. Ni čudno, da je na Dunaju, kjer je (pogosto lačen) študiral samo eno leto (pravzaprav le en semester, poletni semester 1943), že prve tri zahtevne izpite opravil z najvišjo oceno.

Mislím, da je odločitev za študij klasične filologije v Hribovsku dozorela že na gimnaziji, še pred maturo v Beljaku. Najbrž ni slučaj, da se je pod nemško okupacijo, ko ni mogel končati gimnazije, sam od sebe lotil prevajati Sofoklovo Antigono in v rekordnem času, v treh mesecih, dokončal prevod tega zahtevnega besedila in ga že 1. novembra 1941 poslal Anici Resman. Kako bi v Radovljici med okupacijo prišel do grškega izvornika, če ne bi že prej delal teh načrtov ?

² Rojen 9. 6. 1901 v Strahinju pri Naklem. Po maturi na gimnaziji v Kranju (10. 7. 1919) v Ljubljani študiral in dokončal študij teologije. Nato se 5. 10. 1927 vpisal na Filozofsko fakulteto (A germanistika, B primerjalna književnost s teorijo književnosti, C latinščina) in diplomiral 12. 2. 1932. Med tem študijem stanoval v Ljubljani, Vidovdanska 9 (prefekt v dijaškem domu?). Obiskoval predavanja pri profesorjih Keleminu, Oštirju, Lunjaku, Bradaču, Vebru, Kidriču, Ramovšu. Ustni C izpit iz latinščine je opravljal že 14. 10. 1929 (izpraševalca Lunjak, in Bradač) z oceno odlično (10); pri izpitu prevajal in interpretiral Horacija C I 14 (ostala vprašanja: latinska terminologija za dele ladje, asklepiadska kitica, pozaba množice pri pesnikih). Za pismeni klavzurni izpit pod B obdelal telo: Kako študirati tehniko romana (naloga ohranjena, izpraševalca Kelemina, Kidrič, ocena 8).

³Dijaki smo zanj uporabljali kratico SSSR = Strogi Strupi Strah Razreda).

Seveda je k odločitvi za študij klasične filologije, poleg občutka solidnega znanja, ki ga je dolgoval prof. Strupiju, veliko pripomoglo tudi prijateljstvo z Janezom Remicem, ki je že dve leti pred njim vpisal študij klasične filologije na Dunaju in v njem našel zadoščenje in uteho.

Življenje na Dunaju je (za razliko od ostalega rajha) na univerzi še ohranilo nekaj značilnosti nekdanje sproščenosti in demokracije. Med profesorji, pri katerih sta I. Hribovšek in J. Remic študirala, se omenjajo imena treh učenjakov: Richard **Meister** (1881-1964), Josef **Keil** (1878-1963), Johann **Mewaldt** (1880-1964).

Med njimi je najbolj zanimiv Richard Meister, po stroki klasični filolog, a ga je bolj kot filologija zanimala pedagogika. Bil je goreč zagovornik osemletne gimnazije in hud nasprotnik enotne osnovne šole (*Einheitsschule*), ki so jo rjavi in rdeči pedagogi po prvi svetovni vojni skušali vpeljati v avstrijski šolski sistem. Več let je poučeval na gimnazijah, leta 1923 pa prišel na dunajsko univerzo za profesorja pedagogike: čeprav sta dva pedagogarja odločno nasprotovala njegovi kandidaturi, je nista mogla preprečiti. Z imenovanjem prof. Meistra je dunajska akademska elita zadala hud udarec agresivnim pedagogarjem. Proti *rjavo* in *rdeče* obarvanim pedagogarjem je **Meister** s svojim ugledom in razgledanostjo vse do *anšlusa* uspešno branil ideal klasične gimnazije, in tudi od študentov pedagogike zahteval širše kulturno obzorje. Slovel je po veliki zahtevnosti, bil je mentor 70 doktorandom iz pedagogike, kjer so delali disertacije po tekočem traku: ker pa je vsem dajal najnižje ocene (*genügend*), pri študentih enosmerne pedagogike ni bil priljubljen. Pod nacizmom so mu zaradi idejno »nesprejemljivih« stališč vzeli profesuro pedagogike in zaupali manj izpostavljeno katedro klasične filologije. Od nacistične ideologije se je distanciral, vseeno pa je bil nemški domoljub (pač kot sudetski Nmec) in pristaš velike Nemčije. Ker ni bil obremenjen z nacizmom, so mu 1945 spet zaupali profesuro na pedagogiki in ga leta 1949 izvolili za rektorja. Na Dunaju je imel glavno besedo v procesu denacifikacije: ob tem so mu eni očitali premalo odločnosti, drugi pa čestitali zaradi spravljalivosti; pravna fakulteta mu je v znak priznanja celo podelila častni doktorat. Dvanajst let je bil tudi predsednik Avstrijske akademije znanosti (1951-63).

Od nacistične ideologije se je distanciral tudi drug ugledni profesor Josef **Keil**, strokovnjak za antično zgodovino. Ni sicer pripadal kakemu odporniškemu gibanju, bil je včlanjen v *domoljubno fronto* (ki bi jo lahko - mutatis mutandis - primerjali z OF), leta 1942 je od firerja dobil celo visoko odlikovanje. Vendar je dajal s poudarki svojih predavanj, skozi poglavja antične zgodovine študentom jasno vedeti, kaj si misli o diktatorjih, kaj o rasni manjvrednosti, kaj o množičnih usmrnitvah in podobnih represalijah. Zanimivo, da so ga po zavzetju Dunaja sovjetske oblasti začasno imenovali za provizoričnega rektorja, a se ob tem ni dobro počutil, ker med vojno ni bil vključen v odporniško gibanje. Hribovškov prijatelj Remic piše, da se je poleti 1943, ko je delal v univerzitetni knjižnici skoraj vsak dan srečeval s prof. Keilom, ki ga je prijazno ogovarjal, ga zabaval z anekdotami iz prve svetovne vojne in z arheoloških izkopavanj v Turčiji, »celo do Platona sva se enkrat povzpela«.

Drugačen profil pa je predstavljal prof. Johann **Mewaldt**, po rodu Prus, ki je bila član nacistične stranke (NSDAP); ni čudno, da je po *Anšlusu* dobil redno profesuro na Dunaju (1940). Eden redkih klasičnih filologov, ki je bil v procesu denacifikacije z univerze odstranjen, predčasno upokojen, čeprav je bil vrhunski strokovnjak za antično medicino (v mladih letih poleg klasične filologije študiral medicino), strokovnjak tudi za glasnika epikurejske filozofije Lukrecija, ki ga je s študenti rad interpretiral, da bi jih navdušil za epikurejski hedonizem in grob materializem, ki je bil blizu nacistični ideologiji in kultu grobe telesnosti. Toda njegova prizadevanja (vsaj pri Remicu in Hribovšku) niso padla na plodna tla, prej nasprotno (Remic): »Odkar sem preštudiral Epikurov materializem, enega najkonsekventnejših sistemov, kar si jih moreš misliti, je materializem zame kot odgovor na zadnje človekovo vprašanje izključen«.

Toda več kot univerzitetni profesorji je Hribovšku na Dunaju pomenila človeška bližina **Janeza Remica**, dve leti starejšega rojaka z Bleda, s katerim ga je vezalo dolgoletno poznanstvo in prijateljstvo še s ŠKG. Bila sta nerazdružen par: eden genialni mentor, filozofsko poglobljen teoretik (pripravljala disertacijo o Platonu) in literarni kritik, drugi tenkočuten lirik, virtuoz slovenske besede v skritih, blagozvočnih in večplastnih pomenskih odtenkih. Skratka dvojica, ki se je med sabo čudovito ujemala in usklajala, ki jo lahko, *si licet parva componere magnis*, primerjamo s podobno usklajeno dvojico najslavnejših Slovencev iz tukajšnje neposredne soseščine, iz tega koščka nebes pod Triglavom: z našim največjim pesnikom Prešernom in z njegovim najboljšim prijateljem, velikanom učenosti in razgledanim mentorjem Matijem Čopom.

Hribovšek je bil ves omamljen in očaran od lepot antične poezije. Zato najbrž ni čudo, da je bil slovenski javnosti (pod socializmom) prvič predstavljen s prevodom Katulove pesmi o vrabčku (v antologiji *Rimska lirika* 1968). Nakar je Drago Šega tudi dve njegovi izvorni pesmi vključil v antologijo slovenske poezije z naslovom *Živi Orfej* (1979). V Hribovškovi rokopisni zapuščini je ohranjenih še več drugih prevodov iz Katula, pa tudi nekaj prizorov iz Plavtove komedije o loncu (*Aulularia*). Načrtoval je tudi prepesnitev znamenite pseudo-homerske parodije Batrahomiomahija itd.

* * *

Opravičujem se, da sem vam tu le bežno skiciral zunanji okvir namesto da bi se poglobil v navzočnost in odmevnost antičnih oblikovnih, motivnih in drugih usedlin v njegovi izvorni liriki, ki jih ni malo: naj samo omenim pesem o helenskih bogovih, zloženo v sapfiških kiticah, pa pesmi o Prometeju, o Erosu, o Paladi ...

Največji zaklad pa predstavlja že omenjeni prevod Sofoklove Antigone, ki ga je Hribovšek izbrusil kot osemnajstletnik dijak, že dve leti pred svojo maturo na gimnaziji v Beljaku. Za primerjavo naj omenim, da se je Sovrè Antigone lotil šele pri sedemdesetih letih, jaz sam, ko sem imel že precej čez štirideset let. Gre

za prvi slovenski prevod, ki je nedvomno prirejen neposredno po izvirniku. Pred njim je bila Antigona sicer že dvakrat poslovenjena (Cvetko Golar, 1924; Fran Albreht, 1941), a imamo vtis, da sta oba prevajala bolj iz nemščine kot pa iz grškega izvirnika. Po vzoru Frana Omerza (1885-1940), profesorja na ŠKG, je Hribovšek ohranjal izvirno metrično shemo jamskega trimetra, se je pa temu izneveril v zborovskih spevih, ki jih je suvereno obogatil z blagozvočnimi in razgibanimi rimami in v njih dosegel izvirno virtuoznost.

Toda bolj kot ob metrični formi se nam vsiljuje vprašanje: zakaj in kako to, da se je Hribovšek lotil ravno prevajanja Antigone? Je bila v ozadju slutnja bližnje lastne usode? Je že takrat podzavestno slutil, da se bo nad njim ponovila tragična usoda Polinejka, ki so ga okrutni in maščevalni nasprotniki, pijani od zmagoslavja, po zločinski usmrtitvi še krivično sramotili, ožigosali kot izdajalca in mu odrekli najbolj elementarno človeško pravico do pokopa in groba?

Če pa drži spomin pokojnega akademskega slikarja Marjana Tršarja, ki mi je nekoč pripovedoval, da je videl Hribovška, zaprtega v taborišču na Teharjah, od koder so jetnike na tovornjakih vsak dan odvažali v opuščene rudniške jaške, se v Hribovšku ni ponovila samo usoda Polinejka, ampak tudi grozljiva usoda naslovne junakinje Antigone, ki je bila živa zazidana v podzemno skalovje.

Tako si je Ivan Hribovšek z Antigono, s svojo mladostno in najobsežnejšo prevajalsko umetnino, ki jo je v najtežjih dneh z vso ljubeznijo, z vsem svojim znanjem, posluhoim za jezik in z globokim osebnim vživetjem pilil, oblikoval in prelival v slovenščino, že štiri leta pred smrtjo sam napisal čudovit in pretresljiv epitaf, ki zasluži, da ne zatone v pozabo. Zasluži, da se slovenska javnost, tako kot z njegovo izvirno poezijo, seznanj tudi z nedvoumnim sporočilom te njegove prevodne umetnine.